

تأثیر جهانی شدن بر نظام تعلیم و تربیت ایران^۱

میترا عبدالمی^۲
یداله مهرعلی زاده^۳

چکیده

هدف این پژوهش بررسی واکاوی تأثیر جهانی شدن و مسائل بنیادین مدیریت نظام تعلیم و تربیت ایران در راستای جهانی شدن بود. روش انجام این پژوهش اسناد پژوهشی و بررسی مقالات و دیدگاه‌های منتشر شده در مجلات علمی پژوهشی کشور در بازه زمانی ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۴ و همچنین پیمایش دیدگاه‌های روسا و اعضای هیئت علمی دانشگاه‌های کشور بوده است. به منظور گردآوری داده‌ها از طریق سندکاوی و پرسشنامه محقق ساخته استفاده شد، نتایج پیمایش نظرات نشان داد؛ دانشگاهیان، جهانی شدن را یک نمود فرهنگی مثبت ارزیابی کرده‌اند و عمده‌ترین چالش تعلیم و تربیت ایران در راستای جهانی شدن را، ناهماهنگی بین سیاست‌های آموزشی ایران با سایر ملل پیشرفته، چالش محتوایی و عدم تسلط بر زبان خارجه ارزیابی کرده‌اند. تأثیر گذارترین عوامل بر روند جهانی سازی تعلیم و تربیت ایران را مدیریت تمرکز زدا و برخورد پویا با پدیده جهانی شدن دانسته‌اند. همچنین میزان آمادگی تعلیم و تربیت ایران در مسیر جهانی شدن را نسبتاً خوب ارزیابی کرده و معتقدند جهانی شدن تعلیم و تربیت ایران می‌تواند مزایای خوبی به همراه داشته باشد.

واژگان کلیدی: تعلیم و تربیت، جهانی شدن، مدیریت آموزشی، مسائل بنیادین

^۱. این مقاله برگرفته از رساله‌ی دکتری تحت عنوان "بررسی مسایل بنیادین نظام تعلیم و تربیت ایران" است که در رشته‌ی برنامه‌ریزی آموزشی سال ۱۳۹۳ در دانشگاه دولتی ایروان کشور ارمنستان دفاع شده است. قابل ذکر است که مقاله‌ی دیگری از بخش‌های مختلف این رساله استخراج و در مجله‌ی علوم تربیتی شهید چمران منتشر شده است.

^۲. دکتری برنامه‌ریزی آموزشی، دانشکده‌ی مدیریت آموزشی، دانشگاه دولتی ایروان، ایروان، ارمنستان، مسئول مکاتبه،

پست الکترونیک: Mitra_abdollahi@yahoo.com

^۳. استاد گروه علوم تربیتی، دانشکده‌ی علوم تربیتی و روانشناسی، دانشگاه شهید چمران، اهواز، ایران، پست الکترونیک:

Mehralizadeh_y@scu.ac.ir

مقدمه و بیان مسئله

ما در حال روبرو شدن با یک تحول تاریخی هستیم که همه فعالیت‌ها را در سطح خرد، کلان و میانی مورد ارزش‌گذاری مجدد قرار داده و ما را رویاروی چالش‌هایی قرار داده است که پاسخ‌های پویا و هوشمندانه‌ای را می‌طلبد. در چنین شرایطی نظام آموزشی به یک ابزار اصلی تبدیل شده است که ریسک‌ها را کم کرده، تهدیدها را کاهش داده و فرصت‌هایی را در اختیار می‌گذارد. موضوع جهانی-شدن پدیده جدیدی است که جایگاه ویژه‌ای در سپهر ادبیات معاصر جهان کنونی پیدا کرده و اندیشه‌ها و نظریات بسیاری را به خود معطوف داشته است. جهانی‌شدن به مجموعه‌ای از دگرگونی‌ها اطلاق می‌شود که نه تنها عرصه‌های سیاست و اقتصاد، بلکه علم، فرهنگ و شیوه زندگی را نیز دگرگون می‌سازد. جهانی‌شدن، زنجیره‌ای از دگرگونی‌هاست که عرصه‌های گوناگون فرهنگ، سیاست و اقتصاد کشورهای جهان را در بر گرفته و روابط متنوع و متقابل میان واحدهای مستقل ملی برقرار ساخته است. در رابطه با تأثیرات جهانی‌شدن و پیامدهای آن برای کشورهای پیشرفته و در حال توسعه، مطالعات و پیش‌بینی‌ها، دیدگاه‌ها و نظریه‌های مختلفی ارائه شده است. یکی از زمینه‌هایی که به طور زیادی تحت تأثیر فرآیندهای جهانی‌شدن قرار گرفته؛ نظام‌های آموزشی، کارآموزی و مهارت‌سازی در سطح جهانی و ملی و محلی است (مهرعلی زاده، ۱۳۸۵).

در این حوزه سه اصطلاح جهانی‌شدن، جهانی‌سازی و بین‌المللی‌سازی وجود دارد. مهرعلی زاده (۱۳۸۴) در توصیف پدیده جهانی‌شدن آنرا مسأله‌ای اجتناب‌ناپذیر و مطلوب می‌داند که مرزهای ملی و منطقه‌ای و جهانی را طی می‌کند و سپهر گفتمانی و جغرافیای سیاسی، فرهنگی و اجتماعی را در عرصه‌های مختلف زندگی مانند علم و دانش، قدرت و ثروت و منزلت دگرگون می‌سازد. در مقابل جهانی‌سازی و مدیریت آن، فرایند جهانی‌شدن است. اما بین‌المللی‌شدن یک کنش انتخابی و سیاسی و اجتماعی و اقتصادی دولت‌ها و ملت‌هاست که چالش‌های جهانی‌شدن و جهانی‌سازی را به فرصت تبدیل می‌نماید. خوش قدم و همکارانش (۱۳۹۱) و مهرعلی‌زاده (۱۳۸۵) نیز معتقدند در سال‌های اخیر جهانی‌شدن اهمیت ملاحظه‌پذیری در تفکر آموزشی و مهارت‌آموزی پیدا کرده است. هم سیاست‌گذاران و هم نظریه‌پردازان هر دو به دنبال راه و روش‌هایی برای فهم تأثیر جهانی‌شدن بر آموزش هستند. در عصر جهانی‌شده، لازم است نظام آموزشی قادر به مدیریت شرایط جدید بوده و با در معرض قرار دادن خود در برابر پدیده جهانی‌شدن، از مزایای آن بهرمنند شده و به باز تعریف مسائل بنیادین مدیریتی خود پردازد و بدین شکل به تطبیق سیاست‌گذاری‌های آموزشی کشور خود با ملل پیشرفته دست زده و سبک مدیریتی متناسب با جهانی‌شدن را برگزیند، اجازه ورود روندهای

بین‌المللی و نوآوری‌های جهانی آموزش و تغییرات ناشی از آن را صادر نموده و زیر ساخت‌های تکنولوژیک مورد نیاز جهانی شدن را مهیا نماید و ضمن تطبیق محتوی و برنامه‌های درسی، به ارتقاء توانای‌های نیروی انسانی نظام آموزشی جامعه‌اش پردازد و برای همسوتر شدن با آهنگ جهانی-ساز، نه تنها به تبادل دانشجو با کشورهای پیشرفته پردازد بلکه اجازه تاسیس دانشگاه‌های فراملی را صادر و از رتبه‌بندی شدن در مقیاس‌های جهانی استقبال نماید؛ با عضویت در معاهدات بین‌المللی به رقابت‌پذیر کردن سیستم آموزشی کشورش پردازد و بدین شکل از پیامدهای فرهنگی - آموزشی جهانی شدن همچون افزایش سهم ایران در تولید دانش جهانی و جلوگیری از فرار مغزها بهره‌مند گردد و بدین شکل از قدرت اجرایی مناسب، جهت تطبیق و ارتقاء مسائل بنیادین خود بهره‌مند گردد. طرح این مباحث (جهانی‌شدن نظام‌های آموزشی) موجب گشت که محقق به بررسی مسائل بنیادین مدیریت تعلیم و تربیت ایران در روند جهانی‌شدن از دیدگاه دانشگاهیان پردازد و همچنین برای یافتن اثرات این پدیده علاوه بر پیمایش نظرات دانشگاهیان به واکاوی مقاله‌های علمی در این زمینه پردازد.

ادبیات پژوهش

در بررسی مبانی نظری سه نظریه نظام جهانی، سیاست جهانی، فرهنگ جهانی ارایه شده است (مهرعلیزاده، ۱۳۸۵). در این مقاله نظریه جهانی شدن به عنوان یک پدیده چند بعدی و گسترده در حال گذر در نظر گرفته شده که بر کشورها و نظام‌های سیاسی و اقتصادی و اجتماعی کشورها تأثیر گذاشته و از آنها نیز تأثیر می‌پذیرد. همچنین نهاد تعلیم و تربیت به عنوان یک نهاد بین بخشی تأثیرپذیر و تأثیرگذار بر پدیده جهانی شدن در ایران تصور شده است. در این زمینه کارنوی (۱۹۹۹) مدعی است، اصلاحات بواسطه مفهوم رقابت، مفهوم مالی و مفهوم تساوی بر نهاد تعلیم و تربیت تأثیر گذاشته است. لذا ماهیت و بنیاد نهاد تعلیم و تربیت در مواجهه با پدیده جهانی شدن با موانع و چالش‌هایی مواجه شده است.

در بررسی تأثیر جهانی شدن بر نظام‌های آموزشی مطالعات متعددی صورت گرفته است. مرعشی و همکاران (۱۳۹۲: ۷۴-۵۱) در تحقیقی با عنوان جهانی شدن و اثرات آن بر اهداف برنامه درسی نظام-آموزشی ایران به این نتیجه رسیدند که جهانی شدن فرصت‌هایی در برنامه درسی ایران ایجاد می‌کند که عبارتند از: توجه به خصوصی سازی، تمرکززدایی، برنامه درسی تلفیقی، تأکید بیشتر بر هویت ملی خرد، صلح و آموزش مداوم. کارنوی^۱ (۱۹۹۹: ۳۷) می‌گوید تأثیرات جهانی شدن بر روی آموزش

---

۱. Carnoy

معمولاً نقش اصلاحات را دارد. کارنوی سه نوع گسترده از اصلاحات را در آموزش در نظر گرفته است: اصلاحات بواسطه مفهوم رقابت، مفهوم مالی و مفهوم تساوی. اصلاحات رقابت، در درجه اول با هدف گسترش تولیدات اقتصادی همراه با توسعه کیفیت کار، با کمک موسسه‌های آموزشی که شامل اصلاحاتی مثل غیر متمرکز نمودن، معرفی استانداردهای موفقیت، توسعه منابع مدیریت آموزشی، توسعه آموزش معلمان و تغییر در برنامه‌درسی با هدف پیشرفت کیفیت آموزشی می‌باشد. اصلاحات مالی، با توجه به نیاز به پیشرفت اقتصادی و شرایط رشد اقتصادی در یک کشور بوسیله کاهش هزینه‌های عمومی و افزایش بهره‌وری و کیفیت ارائه خدمات صورت می‌گیرد. چنین اصلاحاتی شامل تغییر سرمایه عمومی از زیاد به کم، خصوصی‌سازی آموزشی و کاهش هزینه‌های هر دانش‌آموز در تمام سطوح بوسیله افزایش سبک کلاس می‌باشد (همان: ۴۳-۴۱). اصلاحات تساوی، اشاره می‌کند به مفاهیمی از قبیل فقیران، زنان، کسانی که نیازهای ویژه دارند و کسانی که در مناطق روستایی زندگی میکنند (همان: ۴۶).

سجادی (۱۳۸۲) در تحقیق خود با عنوان جهانی‌شدن و پیامدهای چالش برانگیز آن در تعلیم و تربیت، دیدی منفی به جهانی‌شدن داشته و معتقد است که جهانی‌شدن یک جریان اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی است که سعی دارد به نحوی جهت‌گیری‌ها، برنامه‌ها، شیوه‌ها، ساختار، اهداف و محتوی تعلیم و تربیت را جهت یک نظام واحد جهانی تعلیم و تربیت سوق دهد. این امر موجبات تضعیف اهداف و محتوی تعلیم و تربیت محلی و ملی می‌شود و مرکزیت تصمیم‌گیری آموزشی و تربیتی را از حالت ملی - محلی به حالت فراملی و جهانی در می‌آورد که خود بعضی از نابسامانی‌های هویتی، فرهنگی، آموزشی و تربیتی را برای جوامع به ارمغان می‌آورد.

دیتو (۲۰۰۹) در تحقیق خود با عنوان قوم‌نگاری انتقادی، جهانی - محلی، فرهنگ پویا و هویت دانش‌آموزان در کراچی پاکستان، شیوه‌های تدریس و رسانه‌ها را به عنوان مرکز جهانی‌سازی و محلی‌سازی تعبیر می‌کند. او در تحقیق خود دریافت، برنامه‌های آموزشی خصوصاً متون کتاب‌های درسی، یک حس هویت ملی را در دانش‌آموزان ایجاد می‌کند. این منابع ملی - محلی شامل سه درس به هم پیچیده دینی / خداشناسی (اسلام) و زبان‌شناسی ملی گرایبی (اردو) و منطقه‌ای (علوم اجتماعی) می‌باشد.

طبق یافته‌های راج^۱ (۲۰۱۱) در تحقیق خود با عنوان تحلیل جهانی شدن و آموزش عالی در مالزی به این نتیجه دست یافته که شکی نیست که روند تغییرات جهانی شدن آموزش در آینده نیز ادامه پیدا خواهد کرد. پس موسسه‌های آموزشی و اشخاص درگیر با آموزش، می‌بایست حوزه‌های جدید جهانی شدن را درک کنند. البته باید استراتژی‌های پیشرفت و راه‌حل‌هایی برای دست و پنجه نرم کردن با فشارهای ناشی از جهانی شدن مدیریت آموزش عالی را داشته باشند. او معتقد است یکی از عناصر مهم فشارهای محیطی آموزش عالی در مالزی، برخاسته از تاثیر سرویس‌های تامین کننده تحصیلات بین‌المللی در این کشور است.

بررسی ادبیات پژوهش حاضر نشان داد، مطالعات مختلف بیان کرده که جهانی شدن بر حوزه‌های مختلف نظام آموزشی ایران تاثیر گذاشته است. اما در عین حال چالش‌هایی نیز برای نظام آموزشی بوجود آورده است. مولفه‌های رقابت، مفهوم مالی و مفهوم تساوی. اصلاحات رقابت، به عنوان پیامدهای جهانی شدن هستند. با افزایش رقابت جهانی و همچنین با وجود فناوری‌های به سرعت در حال پیشرفت، سازمان‌ها و مدل‌های کسب و کار، همچنین سیستم‌ها، مدیریت آموزش و پرورش نیز به‌طور مداوم برای کنار آمدن با این تغییرات، در حال بازسازی و بازنگری هستند. اما چند مساله و ابهام در ادبیات گذشته در زمینه رابطه بین جهانی شدن و نظام‌های آموزشی وجود دارد. این اختلاف دیدگاه‌ها در چند حوزه مختلف بوده است: جهانی شدن چگونه و بر کدام ابعاد نظام‌های آموزشی تاثیر گذاشته است؟ کشور ایران در زمینه جهانی شدن با چه مسایلی مواجه است؟ و عوامل موثر بر جهانی‌سازی نظام آموزشی ایران کدامند؟

مسائل فوق و اختلاف دیدگاه‌های صاحب‌نظران در این زمینه باعث شده است تا این تحقیق با نگاهی تازه به واکاوی موضوع جهانی شدن و نظام آموزشی ایران بپردازند.

سوالات اصلی تحقیق عبارتند از:

۱. تاثیرات جهانی شدن بر ایران و نظام آموزشی آن چگونه بوده است؟

سوال ۱-۱: تاثیرات جهانی شدن در کدام یک از ابعاد نمود بیشتری پیدا کرده است؟

سوال ۱-۲: در صورت جهانی شدن نظام آموزشی ایران، چه ابعادی در نظام آموزشی ایران نمود بیشتری پیدا خواهد کرد؟

سوال ۱-۳: حوزه نفوذ جهانی شدن در ابعاد اقتصادی، سیاسی، فرهنگی، آموزشی و اجتماعی چگونه است؟

۲. چالش‌ها و موانع نظام تعلیم و تربیت ایران در روند جهانی‌سازی کدامند؟

---

۱. Raj

سوال ۱-۲: ابعاد چالش‌های نظام آموزشی ایران (دیدگاه‌های خرد) را در رابطه با جهانی شدن کدامند؟

سوال ۲-۲: موانع رویکردی سیستم تعلیم و تربیت ایران در روند جهانی شدن چیست؟

سوال ۳-۲: موانع کسب مدارک بین‌المللی کدامند؟

۳. عوامل موثر بر جهانی‌سازی نظام آموزشی ایران کدامند؟

سوال ۱-۳: مناسب‌ترین سبک مدیریت برای جهانی‌سازی نظام تعلیم و تربیت کدام است؟

سوال ۲-۳: عوامل تاثیرگذار بر جهانی‌کردن نظام تعلیم و تربیت ایران چیست؟

سوال ۳-۳: برخورد نظام تعلیم و تربیت ایران با پدیده جهانی‌شدن چگونه بوده است؟

۴. مزایای جهانی‌شدن نظام آموزشی ایران تا چه حد است؟

۵. میزان آمادگی نظام آموزشی ایران برای جهانی‌شدن تا چه حد است؟

روش‌شناسی پژوهش

در تحقیق حاضر از روش تحقیق آمیخته استفاده شده است. در این روش با بهره‌گیری از الگوی اکتشافی-تبیینی تلاش شده است؛ ابعاد مختلف چگونگی، ابعاد نظام‌های آموزشی، مسایل ناشی از تاثیر جهانی‌شدن بر نظام آموزش عالی ایران و عوامل موثر بر جهانی‌سازی نظام آموزشی ایران بررسی شود. با توجه به اینکه پژوهش می‌خواهد به بررسی مسائل جهانی‌شدن بر نظام آموزشی بپردازد، برای پاسخ به سوالات با بهره‌گیری از روش تحقیق آمیخته و رویکرد جمع‌آوری داده‌ها از دو روش اسناد پژوهشی و پیمایش استفاده به عمل آمد. در انتخاب نمونه بخش اسناد پژوهشی تلاش به عمل آمد، آخرین دیدگاه‌ها و مقالات منتشر شده در زمینه جهانی‌شدن و نظام‌های آموزشی در بازه زمانی ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۴ در مجلات معتبر علمی-پژوهشی کشور تحلیل شوند. جامعه آماری تعداد ۶۳۲۵۵ نفر بود که در دانشگاه‌های تابعه وزارت علوم در ۳۱ استان مشغول به کار بودند. برای برآورد حجم نمونه از جدول کرجسی و مورگان استفاده گردید که حجم نمونه تعداد ۳۸۴ نفر بدست آمد. در بخش پیمایش حجم نمونه، نظرات ۳۸۴ نفر از اعضای هیئت علمی کشور بر اساس روش نمونه‌گیری تصادفی ساده از دانشگاه‌های جامع، فنی و مهندسی، علوم پزشکی، آزاد اسلامی و علمی-کاربردی انتخاب شدند.

لازم به ذکر است که از تعداد ۳۸۴ نفر از دانشگاهیان ۲۷ نفر رئیس یا معاون واحد دانشگاهی و ۳۵۷ نفر عضو هیئت علمی دانشگاه بودند.

در بخش اسناد پژوهی، کلیه مجلات علمی-پژوهشی کشور طی بازه زمانی سال ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۴ بر اساس انتشار فهرست اسامی مجلات معتبر علمی پژوهشی منتشر شده در سال ۱۳۹۴ در گروه علوم انسانی انتخاب شدند.

جدول ۱: کلیه مجلات علمی پژوهشی کشور طی بازه زمانی سال ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۴

تاریخ	ادبیات و زبانها	علوم سیاسی	علوم اجتماعی	علوم قرآن حدیث	ادیان، مذهب	فلسفه و کلام	فقه حقوق	روانشناسی	علوم تربیتی	کتابداری، آرشیو	تربیت بدنی	جغرافیا	اقتصاد	مدیریت	جمع
۲۷	۸۱	۴۷	۷۹	۲۶	۱۰	۴۲	۳۹	۳۸	۴۸	۱۵	۲۸	۴۳	۳۶	۶۵	۶۲۴

جدول ۲: مقالات مرتبط با جهانی شدن و نظام های آموزشی در بازه زمانی سال ۹۰ تا ۹۴

نام مجله	سال چاپ و مشخصات مجله	عنوان مقاله و مولفان
اندیشه های نوین تربیتی	فصلنامه علمی- پژوهشی دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی دانشگاه الزهراء، بهار ۱۳۹۰، دوره ۷، شماره ۱، صص ۱۵۰-۱۲۵	بررسی کیفیت رشته علوم تربیتی در دانشگاه کردستان بر اساس مدل های کانو و گسترش عملکرد کیفیت. محبوبه عارفی، خلیل زندی، کریم شهودی.
اندیشه های نوین تربیتی	فصلنامه علمی- پژوهشی دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی دانشگاه الزهراء، تابستان ۱۳۹۱، دوره ۸، شماره ۲، صص ۱۱۴-۹۱	بررسی رابطه شرایط سازمانی و راهبردهای مدیریتی با توانمند سازی مدیران مدارس. بیژن عبدالهی، سکینه اشرفی فشی.
اندیشه های نوین تربیتی	فصلنامه علمی- پژوهشی دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی دانشگاه الزهراء، تابستان ۱۳۹۱، دوره ۸، شماره ۲، صص ۱۹۸-۱۵۵	تبیین پیامدهای جهانی شدن اقتصادی بر اهداف علمی و آموزشی مقطع متوسطه آموزش و پرورش ایران. سید صدراله خوش قدم خو، سید صاحب موسوی، سید روح اله شهابی، مهدی سبحانی نژاد
اندیشه های نوین تربیتی	فصلنامه علمی- پژوهشی دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی دانشگاه الزهراء، زمستان ۱۳۹۱، دوره ۸، شماره ۴، صص ۱۴۰-۱۱۹	تربیت اخلاقی از منظر پست مدرنیسم با تاکید بر اندیشه های اخلاقی ریچارد رورتی. اکبر رهنما
اندیشه های نوین تربیتی	فصلنامه علمی- پژوهشی دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی دانشگاه الزهراء، تابستان ۱۳۹۳، دوره ۱۰، شماره ۲، صص ۹۰-۵۹	مطالعه تطبیقی مدیریت آموزشی و برنامه درسی مدارس هوشمند کشورهای استرالیا، مالزی و ایران. بهراد داود نیا، اسماعیل زارعی زوارکی

۳۴/ فصلنامه علمی پژوهشی آموزش عالی ایران* سال نهم* شماره سوم* پاییز ۱۳۹۶

اندیشه های نوین تربیتی	فصلنامه علمی- پژوهشی دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی دانشگاه الزهراء، زمستان ۱۳۹۴، دوره ۱۱، شماره ۴، صص ۷۴-۵۵	تحلیلی بر فرصتها و چالشهای تولید دانش مدیریت در نظام آموزش عالی ایران. پروین صمدی. زینت زارع
اندیشه های نوین تربیتی	فصلنامه علمی- پژوهشی دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی دانشگاه الزهراء، زمستان ۱۳۹۴، دوره ۱۱، شماره ۴، صص ۲۶-۷	فرایند بین المللی شدن دانشگاهها: موردی از آموزش عالی. لیلا فشالنج، عباس بازرگان
علوم تربیتی	دو فصلنامه علمی- پژوهشی علوم تربیتی دانشگاه شهید چمران اهواز. بهار و تابستان ۱۳۹۰، دور ششم، سال ۱۸-۲، شماره های ۱ و ۲ صص ۶۰-۴۳	تحلیل جامعه شناختی نظریه تعلیم و تربیت امیل دورکهایم. عبدالرضا نواح
علوم تربیتی	دو فصلنامه علمی- پژوهشی علوم تربیتی دانشگاه شهید چمران اهواز. بهار و تابستان ۱۳۹۱، دور ششم، سال ۱۹-۲، شماره ۱، صص ۲۲-۵	بررسی و نقد نگاهت سوم سند برنامه درسی ملی جمهوری اسلامی ایران با تکیه بر ایده جهان- محلی شدن رابرتسون. محمود مهر محمدی، ادیس اسلامی
علوم تربیتی	دو فصلنامه علمی- پژوهشی علوم تربیتی دانشگاه شهید چمران اهواز. بهار و تابستان ۱۳۹۱، دور ششم، سال ۱۹-۲، شماره ۱، صص ۱۵۰-۱۳۱	تخصیص بهینه‌ی بودجه آموزشی به دانشکده ها در راستای بهسازی اعضای هیئت علمی در دانشگاه های ایران: رویکرد برنامه‌ریزی آرمانی. احمد سعیدی، محمد نوفرستی
علوم تربیتی	دو فصلنامه علمی- پژوهشی علوم تربیتی دانشگاه شهید چمران اهواز. پاییز و زمستان ۱۳۹۱، دور ششم، سال ۱۹-۲، شماره ۲، صص ۶۶-۴۵	بین المللی سازی برنامه درسی در نظام آموزش عالی ایران، چالشها و راهبردها. کورش فتحی واجارگاه، عیسی ابراهیم زاده، مهران فرج اللهی، مهرانوش خشنودی فر
علوم تربیتی	دو فصلنامه علمی- پژوهشی علوم تربیتی دانشگاه شهید چمران اهواز. پاییز و زمستان ۱۳۹۱، دور ششم، سال ۱۹-۲، شماره ۲، صص ۱۰۶-۸۷	بررسی تطبیقی عنصر هدف در برنامه درسی آموزش علوم ایران و چند کشور جهان. رضا جعفری هرندی، سید ابراهیم میر شاه جعفری، محمد جواد لیاقتدار
علوم تربیتی	دو فصلنامه علمی- پژوهشی علوم تربیتی دانشگاه شهید چمران اهواز. بهار و تابستان ۱۳۹۲، دور ششم، سال ۲۰-۲، شماره ۱، صص	جهانی شدن و اثرات آن بر اهداف برنامه درسی نظام آموزشی. سید منصور مرعشی، یداله مهرعلیزاده، طلعت

تاثیر جهانی شدن بر نظام تعلیم و تربیت.../ ۳۵

طوسی	ص ۷۴-۵۱	
بررسی موانع پذیرش دانشجویان خارجی در دانشگاه‌ها و موسسات آموزش عالی. کورش فتیحی واجارگاه، محبوبه عارفی، حامد زمانی منش	فصلنامه علمی- پژوهشی. پژوهش و برنامه‌ریزی در آموزش عالی، شماره ۶۲، ۱۳۹۰، صص ۸۰-۶۵	پژوهش و برنامه‌ریزی در آموزش عالی
بررسی جامعه‌شناختی چالش‌های اجتماع علمی دانشگاه. قربانعلی ابراهیمی، عباس بهنوئی گدنه	فصلنامه علمی- پژوهشی. پژوهش و برنامه‌ریزی در آموزش عالی، شماره ۶۳، ۱۳۹۱، صص ۲۴-۱	پژوهش و برنامه‌ریزی در آموزش عالی
بررسی مهارت‌های اساسی دانشجویان در عصر جهانی شدن. مرضیه عبدالوهابی، یونس رومیانی، سکینه ظریف	فصلنامه علمی- پژوهشی. پژوهش و برنامه‌ریزی در آموزش عالی، شماره ۷۰، ۱۳۹۲، صص ۷۴-۵۱	پژوهش و برنامه‌ریزی در آموزش عالی
تعاملات و ارتباطات اجتماعی و علمی در دانشگاه صنعتی شریف از نظر دانشجویان. محمد علی قائم‌پور	فصلنامه علمی- پژوهشی. پژوهش و برنامه‌ریزی در آموزش عالی، شماره ۴، ۱۳۹۳، صص ۱۲۱-۹۵	پژوهش و برنامه‌ریزی در آموزش عالی
تابع تولید آموزش عالی: کاربردها، چالش‌ها و چشم‌اندازها. ابوالقاسم نادری	فصلنامه علمی- پژوهشی. پژوهش و برنامه‌ریزی در آموزش عالی، شماره ۳، ۱۳۹۴، صص ۲۹-۱	پژوهش و برنامه‌ریزی در آموزش عالی
تاثیر جهانی شدن بر نظام آموزش و پرورش (مطالعه تطبیقی انگلستان، ژاپن و آمریکا) همایون حمیدی فراهانی، حبیب صبوری خسروشاهی	فصلنامه علمی- پژوهشی. مطالعات راهبردی جهانی شدن، پاییز ۱۳۹۰، سال دوم، شماره ۴، صص ۶۳-۴۵	مطالعات راهبردی سیاستگذاری عمومی
جهانی شدن و توسعه پایدار شمس السادات زاهدی	فصلنامه علمی- پژوهشی. مطالعات راهبردی جهانی شدن، تابستان ۱۳۹۰، سال دوم، شماره ۳، صص ۱۸-۱	مطالعات راهبردی سیاستگذاری عمومی
ارزیابی آموزش عالی کشور در فرایند جهانی شدن. هادی رزقی شیر سوار، پاتنه آ پیرآینده	فصلنامه علمی- پژوهشی. مطالعات راهبردی جهانی شدن، زمستان ۱۳۹۰، سال دوم، شماره ۵، صص ۴۰-۲۵	مطالعات راهبردی سیاستگذاری عمومی
بررسی نقش جهانی شدن در شکل‌گیری خاص-گرایی فرهنگی.	فصلنامه علمی- پژوهشی. مطالعات راهبردی جهانی شدن، زمستان ۱۳۹۰، سال	مطالعات راهبردی سیاستگذاری

عمومی	دوم، شماره ۵، صص ۱۳۵-۱۲۱	رزینا سپهرنیا
مطالعات راهبردی سیاستگذاری عمومی	فصلنامه علمی - پژوهشی. مطالعات راهبردی جهانی شدن، بهار ۱۳۹۱، سال سوم، شماره ۶، صص ۱۹۴-۱۷۹	جهانی شدن و ضرورت آموزش‌های شهروندی جهانی. یوسف کشاورز
مطالعات راهبردی سیاستگذاری	فصلنامه علمی - پژوهشی. مطالعات راهبردی جهانی شدن، تابستان ۱۳۹۲، سال چهارم، شماره ۱۱، صص ۴۰-۱۷	تحلیلی بر چالش‌های جهانی شدن در سازمانهای دولتی ایران. سید علی اکبر احمدی، محسن جعفری
مطالعات راهبردی سیاستگذاری	فصلنامه علمی - پژوهشی. مطالعات راهبردی جهانی شدن، تابستان ۱۳۹۲، سال چهارم، شماره ۱۱، صص ۱۶۴-۱۳۵	ارزیابی دیدگاه مدیران و کارشناسان مرکز ملی جهانی شدن پیرامون چالش‌های آموزشی - فرهنگی فرا روی آموزش و پرورش در عرصه ی جهانی. سعید تیموری
مطالعات راهبردی سیاستگذاری	فصلنامه علمی - پژوهشی. مطالعات راهبردی جهانی شدن، بهار ۱۳۹۳، سال پنجم، شماره ۱۴، صص ۴۴-۷	جهانی شدن و نظام بین الملل. محمدرضا دهشیری
مطالعات راهبردی سیاستگذاری	فصلنامه علمی - پژوهشی. مطالعات راهبردی جهانی شدن، بهار ۱۳۹۰، سال دوم، شماره ۲، صص ۴۶-۱۹	ضرورت مدیریت استراتژیک فرهنگی در حوزه های علمیه در عصر جهانی شدن. جعفر رحمانی
مطالعات برنامه درسی آموزش عالی	دو فصلنامه علمی - پژوهشی. مطالعات برنامه درسی آموزش عالی، پاییز و زمستان ۱۳۹۲، سال ۴، شماره ۸، صص ۴۰-۷	ارزیابی تاثیر جهانی شدن بر فرایند یاد دهی - یادگیری در آموزش عالی از دیدگاه اعضای هیئت - علمی دانشگاه‌های شیراز و شهید بهشتی. ارکیده عباسپور، دکتر رحمت اله مرزوقی

در انتخاب نمونه بخش اسناد پژوهشی تلاش به عمل آمد آخرین دیدگاه‌ها و مقالات منتشر شده در زمینه جهانی شدن و نظام‌های آموزشی در بازه زمانی ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۴ در مجلات معتبر علمی - پژوهشی کشور تحلیل شوند. با توجه به موضوع تحقیق و به دلیل بدیع بودن موضوع، ابزار جمع-آوری داده‌ها در این زمینه موجود نبود. محقق برای ساختن پرسشنامه ابتدا به مطالعه اسناد و مدارک علمی در زمینه جهانی شدن و مسائل بنیادین تعلیم و تربیت پرداخت و سپس پرسشنامه‌ای طراحی شد. پرسشنامه مذکور دارای ۲۶ سوال می‌باشد که ۹ سوال اول چندگزینه‌ای و ۱۷ سوال بعد در قالب طیف لیکرت طراحی شد. محقق برای روایی پرسشنامه از نظر متخصصان استفاده کرد و نظرات آنان را در خصوص ارتباط سوالات پرسشنامه با ملاک مورد نظر جویا شد که مورد تایید متخصصان

واقع شد. جهت محاسبه ضریب پایایی، پرسشنامه بر روی ۳۰ نفر از اساتید دانشگاه‌های استان خوزستان به اجرای آزمایشی در آمد و از طریق فرمول آلفای کرانباخ^۱ ۸۵٪ برآورد شد.

یافته‌های پژوهش

۱. تاثیرات جهانی شدن بر ایران و نظام آموزشی آن چگونه بوده است؟

جدول ۳: نتایج تحلیل اسناد پژوهشی مجلات در بازه زمانی سال ۹۰ تا ۹۴ مرتبط با تاثیرات جهانی شدن

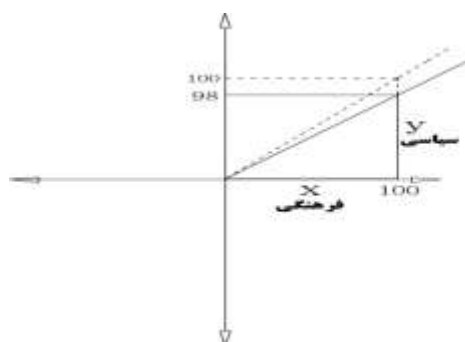
ردیف	تاثیرات جهانی شدن
۱	اثراتی که جهانی شدن به شکل فرصت‌هایی در برنامه‌درسی ایران (باتوجه به سه نظریه نظام جهانی، سیاست جهانی، فرهنگ جهانی) ایجاد می کند عبارتند از: توجه به خصوصی سازی، تمرکز زدایی، برنامه درسی تلفیقی، تاکید بیشتر بر هویت ملی خرد، فرهنگ‌ها و صلح و آموزش مداوم می‌باشد.
۲	تغییر رویکردهای آموزشی با توجه به تاثیر جهانی شدن بر اقتصاد: متناسب کردن کارکردهای آموزشی با بازار کار و فناوری اطلاعات و ارتباطات می‌باشد.
۳	توجه به اقتصاد محلی و منطقه‌ای و مردم سالاری از اثرات پست مدرنیسم می‌باشد که از نحله‌های جهانی شدن است.
۴	نتیجه بررسی فرایند بین المللی شدن دانشگاه‌ها: تاثیر نسبتاً قوی در مولفه تعهد، برنامه‌ریزی و عملیاتی کردن برنامه‌ها و تاثیر نسبتاً ضعیف بر مولفه تقویت، آگاهی و بازبینی
۵	مطالعه تطبیقی مدیریت آموزشی و برنامه درسی مدارس هوشمند ایران و دو کشور استرالیا و مالزی درفاکتورهای جهانی آموزش نشان داد، مدیریت مدارس هوشمند در راستای فاوا: در امر مدیریت آموزشی و برنامه‌درسی گام‌هایی را برداشته است اما نحوه مدیریت مدرسه هنوز سنتی است.
۶	ارزیابی تاثیر جهانی شدن بر فرایند یاددهی- یادگیری در آموزش عالی: ایجاد تنوع رشته و مدرک، تبادل استاد و دانشجو، یادگیری مداوم، گسترش فناوری اطلاعات، استاندارد شدن عناصر آموزشی می‌باشد.
۷	تاثیر جهانی شدن تربیت شهروند جهانی می‌باشد که از ضروریات هر جامعه‌ای می‌باشد.

یافته های نظر سنجی

با توجه به اینکه برای بررسی تاثیرات جهانی شدن، دانستن نمود ابعاد جهانی شدن و همچنین نمود ابعاد جهانی شدن در نظام آموزشی و میزان نفوذ جهانی شدن در حوزه‌های متفاوت، آشکار کننده تاثیر جهانی شدن است؛ از اینرو این موارد، مورد بررسی قرار گرفت. نتایج بدست آمده در قالب سه سوال فرعی به شرح زیر می‌باشد. سوال ۱-۱: تاثیرات جهانی شدن در کدام یک از ابعاد نمود بیشتری پیدا کرده است؟ این سوال شامل ابعاد فرهنگی (مثبت و منفی) و ابعاد سیاسی (مثبت و منفی) می‌باشد.

۱. Alpha Cronbach

بعد فرهنگی مثبت استفاده از دستاوردهای فرهنگی - علمی سایر ملل را مد نظر قرار داده است و بعد فرهنگی منفی، به از بین رفتن خرده فرهنگ‌های ملی ناشی از جهانی شدن پرداخته است. همچنین تفاهم و گفتگوی مسالمت آمیز بین ادیان و کشورها و فرهنگ‌های مختلف که موجب همسویی ملل در مسیر جهانی شدن می‌شود، بعد سیاسی مثبت تلقی شده است. لازم به ذکر است به دلیل اینکه برتری اقتصادی، برتری سیاسی را به دنبال می‌آورد، برتری اقتصادی دول متمدنی ناشی از سیطره بر بازارهای جهانی، زیر مجموعه بعد سیاسی منفی قرار گرفته است. این سوال از طریق محاسبه شیب خط مورد تحلیل قرار گرفته است.

شکل ۱: تأثیرات جهانی شدن بر ابعاد فرهنگی و سیاسی از دیدگاه دانشجویان

$$\text{شیب خط} = \frac{y}{x} = \frac{98}{100} = 0.98 < 1^1$$

داده‌های به دست آمده از دیدگاه دانشجویان نشان داد، شیب خط مثبت است و نسبت بُعد سیاسی به بُعد فرهنگی، کمتر از یک می‌باشد که نشان می‌دهد فرهیختگان دانشگاهی معتقدند جهانی شدن در هر دو بعد سیاسی و فرهنگی تأثیر مثبت داشته و بعد فرهنگی نیز نمود بیشتری از بعد سیاسی داشته است.

سوال ۱-۲: در صورت جهانی شدن نظام آموزشی ایران، چه ابعدی در نظام آموزشی ایران نمود بیشتری پیدا خواهد کرد؟

این سوال شامل ابعاد فرهنگی منفی، سیاسی منفی، فرهنگی - سیاسی مثبت و فرهنگی - سیاسی منفی می‌باشد. نابودی ارزش‌های فرهنگی ایران بعد فرهنگی منفی تلقی شده است، رشد و تحول همه

۱. سیاسی مثبت = سیاسی منفی - فرهنگی - سیاسی مثبت $100 - 60 = 40$

۲. فرهنگی مثبت = فرهنگی منفی - فرهنگی مثبت $100 - 33 = 67$

جانبه در جامعه ایرانی بعد فرهنگی- سیاسی مثبت و هرج و مرج و بی نظمی در سیستم‌های آموزشی یک نمود فرهنگی- سیاسی منفی قلمداد شده است. لازم به ذکر است که حفظ سیاست‌های کنونی نظام، تعیین کننده بعد مثبت سیاسی در این سوال فرض شده است. به همین دلیل کم شدن نفوذ و کنترل دولت بر سیستم آموزشی یک نمود سیاسی منفی تلقی شده است.

جدول ۴: تاثیرات جهانی شدن بر ابعاد فرهنگی و سیاسی سیستم آموزشی ایران

کل	تاثیرات جهانی شدن بر ابعاد فرهنگی و سیاسی سیستم آموزشی ایران				گروه‌ها	
	تاثیر فرهنگی - سیاسی منفی	تاثیر فرهنگی - سیاسی مثبت	تاثیر سیاسی منفی	تاثیر فرهنگی منفی		
۳۵۷	۲۶	۲۰۷	۶۸	۵۶	فراوانی	اساتید
۱۰۰	۷.۳	۵۸	۱۹	۱۵.۷	درصد	
۲۷	۰	۱۶	۶	۵	فراوانی	مدیران دانشگاه
۱۰۰	۰	۵۹.۳	۲۲.۲	۱۸.۵	درصد	
۳۸۴	۲۶	۲۲۳	۷۴	۶۱	فراوانی	کل
۱۰۰	۶.۸	۵۸.۱	۱۹.۲	۱۵.۹	درصد	

در سوال ۱-۲، (جدول ۴) دانشگاهیان تاثیرات جهانی شدن نظام آموزشی ایران را بیشتر به عنوان امری فرهنگی- سیاسی مثبت نگریده‌اند و آن را موجب گفتگوی مسالمت آمیز بین نژادها و ادیان و فرهنگ‌های مختلف ارزیابی کرده‌اند که موجب رشد و تحول در همه ابعاد جامعه ایران نیز خواهد شد.

سوال ۱-۳: حوزه نفوذ جهانی شدن را در ابعاد اقتصادی، سیاسی، فرهنگی، آموزشی و اجتماعی مورد کنکاش قرار داده است.

جدول ۵: حوزه نفوذ جهانی شدن

کل	حوزه نفوذ جهانی شدن					گروه‌ها	
	اجتماعی	آموزشی	فرهنگی	سیاسی	اقتصادی		
۳۵۷	۷۱	۲۳	۶۷	۴۲	۱۵۴	فراوانی	اساتید
۱۰۰	۱۹.۹	۶.۴	۱۸.۸	۱۱.۸	۴۳.۱	درصد	
۲۷	۱۲	۳	۰	۰	۱۲	فراوانی	مدیران دانشگاه
۱۰۰	۴۴.۴	۱۱.۲	۰	۰	۴۴.۴	درصد	
۳۸۴	۸۳	۲۶	۶۷	۴۲	۱۶۶	فراوانی	کل
۱۰۰	۲۱.۶	۶.۸	۱۷.۴	۱۱	۴۳.۲	درصد	

آنچه از جدول ۵ نمایان شده آن است که حوزه آموزش از دید دانشگاهیان آخرین حوزه نفوذ را به خود اختصاص داده است. همچنین دانشگاهیان معتقدند، نتیجه ورود جهانی شدن بر جوامع تا کنون بیشتر اقتصادی بوده است.

۲. چالش‌ها و موانع نظام آموزشی ایران در روند جهانی شدن کدامند؟

جدول ۶: نتایج تحلیل اسنادپژوهی مجلات بازه زمانی سال ۹۰ تا ۹۴ مرتبط چالش‌ها و موانع نظام آموزشی ایران

ردیف	چالش‌ها و موانع نظام آموزشی ایران در روند جهانی سازی
۱	اثراتی که جهانی شدن به شکل تهدیدهایی در برنامه درسی ایران (باتوجه به سه نظریه نظام جهانی، سیاست جهانی، فرهنگ جهانی) ایجاد می کند عبارتند از: ترویج روحیه مصرف گرایی، ناهمواری توزیع دانش، بهره کشی اقتصادی، برنامه درسی موضوع محور می باشد.
۲	چالش‌های تولید دانش مدیریت در نظام آموزشی در عرصه جهانی شدن: تغییرات مداوم در حوزه علوم انسانی، عدم همخوانی تئوری‌های مدیریت با جهان بینی اسلامی، تحریم‌های بین‌المللی و عدم دسترسی به منابع مختلف علمی
۳	تحلیل جامعه شناختی نظریه تعلیم و تربیت امیل دورکهایم: دورکهایم دخالت دولت در حوزه برنامه درسی جهت وفای و انسجام اجتماعی را ضروری می دانست. دغدغه اصلی وی بازسازی انسجام اجتماعی در جهان صنعتی مدرن بود که

تاثیر جهانی شدن بر نظام تعلیم و تربیت.../ ۴۱

	موجب تناقض گرایشات جامعه محور و فرد محور می گردید.
۴	چالش های موجود در بین المللی سازی برنامه درسی در نظام آموزش عالی ایران: زبان تدریس، صلاحیت علمی استادان، همکاری های بین المللی بین دانشگاه ها، تامین منابع مالی، انسانی و فناوری و چگونگی بهره برداری از فرصت هایی چون جذابیت های فرهنگی
۵	ارزیابی آموزش عالی کشور در فرایند جهانی شدن نشان داد: دانشگاه های ایران از نظر چند زبانه بودن، انعطاف پذیری، ارتباط با دانشگاه های معتبر در وضعیت نامطلوب و چالش برانگیزی قرار دارند.

یافته های نظر سنجی

با توجه به اینکه برای بررسی چالش ها و موانع نظام آموزشی ایران در روند جهانی شدن، شناسایی حوزه های چالش برانگیز و موانع رویکردی و همچنین پرداختن به موانع کسب مدارک بین المللی ضروری به نظر می رسد از اینرو این موارد، مورد بررسی قرار گرفت.

نتایج بدست آمده در قالب سه سوال فرعی به شرح زیر می باشد:

سوال ۱-۲: ابعاد چالش های نظام آموزشی ایران (دیدگاه های خرد) را در رابطه با جهانی شدن مورد بررسی قرار داده است.

جدول ۷: ابعاد چالش های نظام آموزشی ایران در رابطه با جهانی شدن

کل	ابعاد چالش های نظام آموزشی ایران در رابطه با جهانی شدن				گروه ها	
	تکنولوژی آموزشی	برنامه و محتوی آموزشی	نیروی انسانی	مالی		
۳۵۷	۸۰	۱۷۶	۶۹	۳۲	فراوانی	اساتید
۱۰۰	۲۲.۴	۴۹.۳	۱۹.۳	۹	درصد	
۲۷	۴	۱۹	۴	۰	فراوانی	مدیران دانشگاه
۱۰۰	۱۴.۸	۷۰.۴	۱۴.۸	۰	درصد	
۳۸۴	۸۴	۱۹۵	۷۳	۳۲	فراوانی	کل
۱۰۰	۲۱.۹	۵۰.۸	۱۹	۸.۳	درصد	

همانطور که از جدول شماره ۷ پیداست، دانشگاهیان معتقدند عمده‌ترین چالش تعلیم و تربیت ایران در حوزه جهانی شدن مربوط به برنامه و محتوای آموزشی می‌باشد و چالش تکنولوژیکی را نیز دومین چالش ارزیابی کرده‌اند. لازم به ذکر است چالش مالی و نیروی انسانی نیز درصدهایی را به خود اختصاص داده‌اند.

سوال ۲-۲: موانع رویکردی سیستم تعلیم و تربیت ایران در روند جهانی شدن را مورد بررسی قرار داده است.

جدول ۸: موانع رویکردی سیستم تعلیم و تربیت ایران در روند جهانی شدن

کل	موانع رویکردی سیستم تعلیم و تربیت ایران در روند جهانی شدن					گروه‌ها
	مقابله جامعه با مفاهیم غیر ملی	ناهماهنگی بین سیاست‌های آموزشی	نداشتن آگاهی در مورد جهانی شدن	تاکید بر کاکرد محافظه کارانه	فراوانی	
۳۵۷	۳۳	۱۳۲	۹۰	۱۰۲	فراوانی	اساتید
۱۰۰	۹.۲	۳۷	۲۵.۲	۲۸.۶	درصد	
۲۷	۰	۱۵	۰	۱۲	فراوانی	مدیران دانشگاه
۱۰۰	۰	۵۵.۶	۰	۴۴.۴	درصد	
۳۸۴	۳۳	۱۴۷	۹۰	۱۱۴	فراوانی	کل
۱۰۰	۸.۶	۳۸.۳	۲۳.۴	۲۹.۷	درصد	

با توجه به اینکه گزینه ۱ و ۳ رویکرد منفی سیاستگذاران آموزشی را به عنوان موانع رویکردی نظام آموزشی ایران در روند جهانی شدن می‌داند و گزینه ۲ و ۴ رویکرد منفی فرهنگی را، اختصاص ۶۸٪ به رویکرد منفی سیاستگذاران آموزشی از دیدگاه فرهیختگان دانشگاهی، نشان داد که اصلی‌ترین مانع در روند جهانی شدن در سیاستگذاری‌های آموزشی نهفته است.

سوال ۳-۲: موانع کسب مدارک بین المللی را مورد بررسی قرار داده است.

جدول ۹: موانع اصلی دانش آموختگان ایرانی برای کسب مدارک بین المللی

کل	موانع اصلی دانش آموختگان ایرانی برای کسب مدارک بین المللی				گروه‌ها	
	عدم اطلاع از نحوه دریافت مدارک بین المللی	عدم تطبیق نظام آموزشی	عدم تسلط به زبان خارجه	بی ارزشی مدارک بین المللی		
۳۵۷	۵۷	۱۰۳	۱۸۱	۱۶	فراوانی	اساتید
۱۰۰	۱۶	۲۸.۹	۵۰.۷	۴.۴	درصد	
۲۷	۸	۱۱	۸	۰	فراوانی	مدیران دانشگاه
۱۰۰	۲۹.۶	۴۰.۸	۲۹.۶	۰	درصد	
۳۸۴	۶۵	۱۱۴	۱۸۹	۱۶	فراوانی	کل
۱۰۰	۱۶.۹	۲۹.۷	۴۹.۲	۴.۲	درصد	

بر اساس جدول شماره ۹، از نظر دانشگاهیان عدم تسلط بر زبان خارجه توسط دانش آموختگان، اولین مانع اصلی کسب مدارک بین المللی بوده است و پس از آن عدم تطبیق نظام آموزشی ایران با سایر کشورها به عنوان دومین مانع یاد شده است.

سوال سوم: عوامل موثر بر جهانی شدن نظام آموزشی ایران کدامند؟

جدول ۱۰: نتایج تحلیل اسناد پژوهشی مجلات بازه زمانی سال ۹۰ تا ۹۴ مرتبط با عوامل موثر بر جهانی شدن نظام آموزشی

ردیف	عوامل موثر بر جهانی شدن نظام آموزشی
۱	راهبردهای موجود در بین المللی سازی برنامه درسی در نظام آموزش عالی ایران: شناخت سایر نظام های آموزش عالی، هم افزایی دانشگاه های داخلی، در نظر گرفتن گوناگونی ها به منظور غنی کردن آنچه تدریس می شود، استفاده از رویکرد آموزش از راه دور در قالبی ترکیبی با آموزش حضوری.
۲	در بررسی مهارت های اساسی دانشجویان در عصر جهانی شدن مسئولیت پذیری و آموزش کار گروهی از مهارت های اساسی برای جهانی شدن نام برده شده است.
۳	در ارزیابی آموزش عالی کشور در فرآیند جهانی شدن، داشتن هیئت علمی قوی، استفاده از فناوری و برنامه های نوین از عوامل موثر در جهانی شدن شمرده شده است.

۴	در تربیت اخلاقی از منظر پست مدرنیسم اتخاذ رویکرد ضد سلطه گرایانه، تاکید بر عنصر دگرخواهی، تمایل به تکنرگرایی، مردم سالاری، در نظر گرفتن اقتضانات ملی و منطقه‌ای مهم دانسته می‌شود.

یافته‌های نظر سنجی

با توجه به اینکه به کارگیری سبک‌های نوین مدیریتی در سیستم آموزشی از مهمترین عوامل تاثیر گذار در روند جهانی‌شدن نظام آموزشی ایران می‌باشد و همچنین شناسایی و تقویت نیروهای موافق با جهانی سازی، از دیگر عوامل موثر، از اینرو این موارد و همچنین نوع برخورد با جهانی‌شدن نظام آموزشی در این سوال مورد بررسی قرار گرفت. نتایج بدست آمده در قالب سه سوال فرعی به شرح زیر می باشد:

سوال ۱-۳: مناسب‌ترین سبک مدیریت برای جهانی‌شدن نظام آموزشی را بررسی نموده است.

جدول ۱۱: سبک‌های مدیریت مناسب برای جهانی‌شدن تعلیم و تربیت

کل	سبک‌های مدیریت مناسب برای جهانی‌شدن تعلیم و تربیت			گروه‌ها	
	بینابینی	تمرکززدا	تمرکزگرا		
۳۵۷	۱۵۰	۱۵۷	۵۰	فراوانی	اساتید
۱۰۰	۴۲	۴۴	۱۴	درصد	
۲۷	۸	۱۴	۵	فراوانی	مدیران دانشگاه
۱۰۰	۲۹.۶	۵۱.۹	۱۸.۵	درصد	
۳۸۴	۱۵۸	۱۷۱	۵۵	فراوانی	کل
۱۰۰	۴۱.۲	۴۴.۵	۱۴.۳	درصد	

بر اساس جدول فوق، دانشگاهیان مدیریت تمرکززدا را مناسب‌ترین سبک برای مدیریت جهانی‌شدن آموزشی تشخیص داده‌اند. اختصاص ۱۴.۳ به مدیریت تمرکزگرا از سوی آموزش عالی، هر چند درصد چشمگیری نیست ولی حکایت از مقاومت عده‌ای در مقابله با تمرکززدایی و تغییر در سبک‌های نوین مدیریتی در جهانی‌شدن نظام آموزشی دارد.

سوال ۲-۳: عوامل تاثیرگذار بر جهانی کردن نظام آموزشی ایران را مورد بررسی قرار داده است.

جدول شماره ۱۲: عوامل تاثیرگذار بر جهانی کردن نظام آموزشی ایران

کل	عوامل تاثیرگذار بر جهانی کردن نظام آموزشی ایران				گروه‌ها	
	خواست فرهیختگان دانشگاهی	خواست دولت مردان	خواست اکثریت مردم	ارگان‌های برون مرزی		
۳۵۷	۹۰	۱۲۰	۱۲۶	۲۱	فراوانی	اساتید
۱۰۰	۲۵.۲	۳۳.۶	۳۵.۳	۵.۹	درصد	
۲۷	۱۱	۷	۴	۵	فراوانی	مدیران
۱۰۰	۴۰.۷	۲۶	۱۴.۸	۱۸.۵	درصد	دانشگاه
۳۸۴	۱۰۱	۱۲۷	۱۳۰	۲۶	فراوانی	کل
۱۰۰	۲۶.۲	۳۳.۱	۳۳.۹	۶.۸	درصد	

بر اساس جدول فوق، دانشگاهیان کمترین درصد در جهانی کردن نظام آموزشی ایران را به فشار ارگان‌های برون مرزی داده‌اند. خواست اکثریت مردم و دولت مردان ایران از عوامل داخلی است که بیشترین درصدها را به خود اختصاص داده است.

سوال ۳-۳: برخورد نظام آموزشی ایران با پدیده جهانی شدن را مورد بررسی قرار داده است.

جدول ۱۳: برخورد نظام آموزشی ایران با پدیده جهانی شدن

کل	برخورد نظام آموزشی ایران با پدیده جهانی شدن			گروه‌ها	
	برخورد فعال و پویا	برخورد انفعالی	برخورد مقابله‌ای		
۳۵۷	۱۸۴	۹۵	۷۸	فراوانی	اساتید
۱۰۰	۵۱.۵	۲۶.۶	۲۱.۸	درصد	
۲۷	۱۷	۳	۷	فراوانی	مدیران دانشگاه
۱۰۰	۶۳	۱۱.۱	۲۵.۹	درصد	
۳۸۴	۲۰۱	۹۸	۸۵	فراوانی	کل

۱۰۰	۵۲.۴	۲۵.۵	۲۲.۱	درصد

جدول فوق نشان داد برخورد فعال و پویا تعلیم و تربیت ایران با پدیده جهانی شدن بیشترین درصد از دیدگاه دانشگاهیان را به خود اختصاص داده است که سعی دارد متناسب با فرهنگ بومی خود، از آثار سازنده جهانی- شدن بهره‌مند گردد. انتخاب برخورد مقابله‌ای با پدیده جهانی شدن توسط ۲۲.۱٪ دانشگاهیان، نشان از آن دارد تعدادی از دانشگاهیان معتقدند که به علت آثار سوء جهانی شدن بایستی با حفظ فرهنگ بومی، از ورود پدیده جهانی شدن جلوگیری کرد. همچنین انتخاب گزینه برخورد منفعل با پدیده جهانی شدن از سوی ۲۵.۵ دانشگاهیان حکایت از آن دارد که نیاز به یک برنامه‌ریزی جدی برای فاصله از این نوع تفکر ضروری است.

سوال ۴: مزایایی جهانی شدن نظام آموزشی ایران تا چه حد است؟

جدول ۱۴: نتایج تحلیل اسناد پژوهشی مجلات، بازه زمانی سال ۹۰ تا ۹۴ مرتبط با مزایایی جهانی شدن

ردیف	مزایایی جهانی شدن
۱	در ارزیابی دیدگاه مدیران و کارشناسان مرکز ملی جهانی شدن پیرامون چالش‌های آموزشی- فرهنگی فراروی آموزش و پرورش در عرصه‌ی جهانی، پرداختن به انسان و همه ابعاد آن به جای توجه به مواد درسی از مزایایی جهانی شدن برشمرده شده است.
۲	بررسی تطبیقی تاثیر جهانی شدن بر نظام آموزش و پرورش آمریکا، انگلستان، ژاپن نشان داد که آنها جهانی شدن را یک فرصت میدانند نه یک تهدید، زیرا فرایندهای تاریخی تغییراتی را موجب گشته که منجر به اصلاحات و نوآوری در تمام زمینه‌های سیاسی، فنی، اجتماعی و به خصوص آموزشی شده است.
۳	در بررسی توسعه پایدار و جهانی شدن، توسعه پایدار را محصول جهانی شدن دانسته اند.
۴	نتایج ارزیابی تاثیر جهانی شدن بر فرایند یاددهی- یادگیری در آموزش عالی عبارتند از: ایجاد تنوع رشته و مدرک، تبادل استاد و دانشجو، یادگیری مداوم، گسترش فناوری اطلاعات، استاندارد شدن عناصر آموزشی

یافته‌های نظرسنجی: برای رسیدن به این هدف ۳ سوال در قالب طیف لیکرت طراحی شده است.

جدول ۱۵: میانگین نظرات فرهیختگان دانشگاهی در مورد مزایای جهانی شدن نظام آموزشی ایران

شاخص	سوالات فرعی	تعداد	میانگین	انحراف استاندارد
	مفید بودن پیامدهای فرهنگی_ آموزشی	۳۷۸	۲.۴۵	۰.۶۷

تاثیر جهانی شدن بر نظام تعلیم و تربیت... / ۴۷

			جهانی سازی	میزان مزایای جهانی شدن نظام آموزشی ایران از دیدگاه فرهیختگان دانشگاهی
۰.۴۲	۲.۴۳	۳۸۴	تاثیر همسو تر شدن نظام آموزشی ایران با ملاک های جهانی در جلوگیری از فرار مغزها	
۰.۶۵	۲.۴۹	۳۸۴	تاثیر همسو تر شدن نظام آموزشی ایران با ملاک های جهانی در افزایش سهم ایران در تولید دانش جهانی	
۲.۴۶				میانگین کل

با توجه به میانگین بدست آمده (۲.۴۶ از ۳) به نظر می رسد که دانشگاهیان ایران به خوبی از مزایای جهانی شدن نظام آموزشی ایران آگاهی دارند. دانشگاهیان گویه افزایش سهم ایران در تولید دانش جهانی را، مهمترین مزیت جهانی شدن ارزیابی کرده اند.

۵. میزان آمادگی نظام آموزشی ایران برای جهانی شدن تا چه حد است؟

جدول ۱۶: نتایج تحلیل اسناد پژوهشی مجلات بازه زمانی سال ۹۰ تا ۹۴ مرتبط با میزان آمادگی نظام آموزشی ایران

ردیف	آمادگی نظام آموزشی
۱	در تبیین پیامدهای جهانی شدن اقتصاد براهه‌های علمی - آموزشی آمده است که جهانی شدن باعث: گسترش آموزش های فنی و حرفه‌ای، توجه به ارتباط بین تحصیل و شرایط واقعی دنیایی کار امروزی، افزایش ارتباطات تجاری با دنیا و آموزش زبان می گردد.
۲	از بررسی و نقد نگاشت سوم برنامه درسی ملی جمهوری اسلامی ایران با تکیه بر ایده جهانی - محلی شدن رابرتسون، این نتیجه به دست آمده است: روح حاکم بر این سند، بازگشت به خود و احیای ارزش - های اسلامی است که این امر موجب شده از مدل مطلوب جهانی - محلی فاصله بگیرد.
۳	از بررسی تطبیقی عنصر هدف در برنامه درسی آموزش علوم ایران و چند کشور جهان، این نتیجه به عمل آمد که ایران در عنصر هدف (دانش، نگرش، مهارت) با آن کشورها اشتراک دارد اما در عمل فاصله زیادی با آنها دارد که علت این فاصله در اجرای برنامه درسی نهفته است.
۴	از بررسی موانع پذیرش دانشجویان خارجی در دانشگاه ها و موسسات آموزش عالی، عوامل زیر را برشمرده اند: نداشتن ارتباط مستمر با دانشگاه های برتر جهان، کاربرد محدود فناوری نوین در آموزش و تدریس، اجبار در استفاده از زبان فارسی.

۵	از بررسی مهارت‌های اساسی دانشجویان در عصر جهانی شدن به ضعف در مهارت حل مسئله، سواد رایانه‌ای، انعطاف‌پذیری و ارتباطات اشاره شده است.

یافته‌های نظرسنجی: برای رسیدن به این هدف، ۱۴ سوال در قالب طیف لیکرت طراحی شده است.

جدول ۱۷: میانگین نظرات فرهیختگان دانشگاهی در مورد میزان آمادگی نظام آموزشی ایران برای جهانی شدن

شاخص	سوالات فرعی	تعداد	میانگین	انحراف استاندارد
میزان آمادگی نظام آموزشی ایران برای جهانی شدن از دیدگاه فرهیختگان دانشگاهی	تاثیر روندهای بین‌المللی و نوآوری‌های جهانی آموزشی بر نظام آموزشی ایران	۳۷۴	۱.۷۶	۰.۶۹
	آزادی عمل برای پذیرش و اجرا پدیده‌ها و نوآوری‌های آموزشی مبتنی بر جهانی‌شدن	۳۷۵	۱.۶۱	۰.۷۶
	مهیا بودن زیرساخت‌های تکنولوژیک مورد نیاز جهانی شدن	۳۷۶	۱.۷	۰.۷۴
	گنجاندن مفاهیم جهانی در برنامه و محتوی آموزشی ایران	۳۷۴	۱.۶۶	۰.۶۷
	توانایی نیروی تخصصی در تطبیق و ارتقا توانایی‌های علمی خود با ملاک‌های جهانی تعلیم و تربیت	۳۷۸	۱.۹۶	۰.۷۷
	تاثیر ادامه تحصیل دانش‌آموختگان ایرانی در کشورهای دیگر در همسوتر کردن نظام تعلیم و تربیت ایران با ملاک‌های جهانی تعلیم و تربیت	۳۶۶	۲.۴۲	۰.۶۸
	تاثیر پذیرش دانش‌آموختگان خارجی در همسوتر کردن نظام تعلیم و تربیت ایران با ملاک‌های جهانی تعلیم و تربیت	۳۸۰	۲.۲۷	۰.۷۷
	تاثیر گشایش موسسات آموزشی فراملی در ایران در جهانی‌شدن نظام آموزشی ایران	۳۷۴	۲.۳۹	۰.۷۳
	رقابت‌پذیری سیستم تعلیم و تربیت ایران در عرصه بین‌المللی	۳۷۵	۱.۸۲	۰.۷۵
	توانایی فارغ‌التحصیلان سیستم آموزشی	۳۷۵	۱.۸۴	۰.۶۹

			ایران در انجام مشاغل مبتنی بر جهانی - شدن
۰.۷۳	۲.۱۱	۳۸۴	تأثیر اعلام رتبه نمایه‌های آموزشی ایران در میان کشورهای جهان
۰.۶۵	۱.۷۳	۳۷۶	آمادگی لازم برای نظم بخشی و مدیریت شرایط جدید پس از پذیرش تغییرات ناشی از آموزش جهانی شدن
۰.۷۲	۱.۷	۳۸۴	تطبیق اصلاحات انجام شده یا در حال انجام در نظام تعلیم و تربیت ایران با استانداردهای جهانی
۰.۵۹	۲.۴۹	۳۸۴	تأثیر عضویت فعال ایران در مجامع یا معاهدات بین‌المللی آموزشی در همسوتر کردن نظام آموزشی ایران با ملاک‌های جهانی
۱.۹۵			میانگین

با توجه به میانگین به دست آمده (۱.۹۵ از ۳) به نظر می‌رسد که از نظر دانشگاهیان نظام آموزشی ایران از آمادگی نسبتاً خوبی برای جهانی شدن برخوردار است. دانشگاهیان معتقدند، در میان ۱۴ گویه که به بررسی میزان آمادگی نظام آموزشی ایران برای جهانی شدن پرداخته است، تأثیر عضویت فعال ایران در مجامع یا معاهدات بین‌المللی آموزشی در همسوتر کردن نظام آموزشی ایران با ملاک‌های جهانی (۲.۴۹ از ۳)، تأثیر ادامه تحصیل دانش‌آموختگان ایرانی در کشورهای دیگر در همسوتر کردن نظام تعلیم و تربیت ایران با ملاک‌های جهانی تعلیم و تربیت (۲.۴۲ از ۳)، تأثیر گشایش موسسات آموزشی فراملی در ایران در جهانی شدن نظام آموزشی ایران (۲.۳۹ از ۳) به ترتیب بیشترین تأثیر در جهانی کردن نظام آموزشی ایران را از دیدگاه دانشگاهیان می‌تواند داشته باشد؛ و آزادی عمل برای پذیرش و اجرا نوآوری‌های آموزشی مبتنی بر جهانی شدن با کسب کمترین میانگین (۱.۶۱ از ۳)، نشان از عدم آزادی عمل در این زمینه را داشت.

بحث و نتیجه‌گیری

در مقاله حاضر بر اساس نظریه جهانی شدن، ابعاد تأثیر جهانی شدن در دو بعد منفی و مثبت فرهنگی و سیاسی نشان داد؛ فرهیختگان دانشگاهی جهانی شدن را بطور کلی امری مثبت در راستای سیاسی و فرهنگی ارزیابی نموده‌اند که نگاه خوشبینانه‌تری به بُعد فرهنگی نیز داشته‌اند. می‌توان گفت گرایش به بعد فرهنگی جهانی شدن در دانشگاهیان، از آن جهت است که دانشگاه یک نهاد فرهنگی است که رسالت اصلی آن بسط فرهنگ ملی و

آشنایی با سایر فرهنگ‌هاست. در همین رابطه بررسی دیدگاه دانشگاهیان از تأثیرات جهانی‌شدن بر نظام آموزشی ایران، بیانگر آن بود که دانشگاهیان تأثیرات جهانی‌شدن نظام آموزشی ایران را بیشتر به عنوان امری فرهنگی - سیاسی مثبت نگریده‌اند. این نگاه خوشبینانه به تأثیرات جهانی‌شدن با رویکرد تعلیم و تربیت پست مدرنیستی که دیدگاهی "تکثر گرایانه"^۱ است و به "تفاوتها"^۲ اهمیت ویژه‌ای می‌دهد، همخوانی دارد. از دیدگاه فوکو و دریدا (نقل در فرمینی، ۱۳۸۹ ص ۲۱۴) نفی هر گونه فرهنگ مسلط در کانون توجه تعلیم و تربیت است. نقدی که همواره از طرف پست مدرنیست‌ها به مدرنیته وارد است "کلیت گرایی"^۳ است که خرده فرهنگ‌ها در آن نادیده گرفته شده است. در حالی که مقوله مورد توجه پست مدرنیست‌ها توجه به عنصر "دیگری" است؛ یعنی توجه به حضور و تأثیر حضور فرد دیگر و فرهنگ دیگر.. عمادزاده و فرحمند (۱۳۸۳) معتقدند جهانی‌شدن از سنخ غلبه، تحکم و تجبر نیست، بلکه فرایندی است که محصول و برآیند اندیشه، عمل و حاصل تعامل آن دو است. ژیرو^۴ (۲۰۰۴) می‌گوید معلمان بایستی به نقش انتقادی که به آنها در ارتباط با تحصیلات عمومی و عالی داده می‌شود، توجه نمایند؛ که آنها را قادر می‌سازد به مخالفت با رویکرد یکپارچه‌سازی و بروکراسی کردن تحصیل بپردازند.

حوزه نفوذ جهانی‌شدن در ابعاد اقتصادی، سیاسی، فرهنگی، آموزشی و اجتماعی مورد کنکاش قرار داده شد؛ نتیجه مشخص ساخت که حوزه آموزش از دید دانشگاهیان آخرین حوزه نفوذ را به خود اختصاص داده است. دانشگاهیان معتقدند نتیجه ورود جهانی‌شدن بر جوامع تا کنون بیشتر اقتصادی بوده است. خوش قدم و همکاران (۱۳۹۱) معتقدند "امروزه بحث جهانی‌شدن یک موضوع اقتصادی است و برای جوامع در حال توسعه چالش برانگیز شده است، که این شرایط در تمامی ارکان جامعه از جمله آموزش و پرورش مسائل جدیدی را از قبیل تغییرات سریع برنامه‌ها، بازسازی برنامه‌ها را موجب شده است. این مسائل در کشور ایران و آموزش و پرورش آن در بعضی از مواقع همگام با پیشرفت‌های جهانی از جمله: تغییر سریع در برنامه‌ها به جای تکیه بر روش‌های سنتی حافظه پروری، به روش‌های پژوهش بها داده است؛ ولی در مسائل مدیریت و سازماندهی، هنوز تمرکز گرایی وجود دارد و نگاه به تفاوت‌ها در برنامه‌ریزی کمتر است." عبدالوهابی، مهرعلی‌زاده و پارسا (۱۳۹۵) به نقش جهانی‌شدن در گسترش یادگیری‌های مجازی توجه کرده‌اند.

مهرعلی‌زاده (۱۳۸۴) معتقد است اساس جهانی‌شدن و تحلیل از وضعیت جهان، ریشه در قبل از اضمحلال نظام پولی برتن ودز و توسعه فناوری ارتباطات نوین جهانی دارد. یافته‌ها نشان داد علیرغم شروع جهانی‌شدن از

^۱. Pluralism
^۲. The difference
^۳. Totalitarianism
^۴. Giroux

حوزه اقتصادی، جهانی شدن در همه حوزه‌ها از جمله حوزه آموزش نفوذ داشته است. بنابراین لازم است متولیان تعلیم و تربیت جهت جهانی شدن نظام آموزشی ایران، به مطالعه سیستم‌های آموزشی جهانی بپردازند و با عضویت در این سیستم‌ها گامی محکم در زمینه جهانی شدن بردارند.

در بررسی چالش‌ها و موانع نظام آموزشی ایران در روند جهانی، نتایج تصریح ساخت که فرهیختگان دانشگاهی معتقدند عمده‌ترین چالش تعلیم و تربیت ایران در حوزه جهانی شدن، مربوط به برنامه و محتوی آموزشی می‌باشد و چالش تکنولوژیکی را نیز دومین چالش ارزیابی کرده‌اند. با توجه به نتایج اسناد پژوهی می‌توان علت را در دلایل زیر جستجو کرد: تحریم‌ها، که دسترسی به منابع و سایت‌های علمی را محدود کرده، ناهماهنگی بین سیاست‌های آموزشی ایران با سایر ملل پیشرفته، ترجمه کتب که یا به صورت حرفه‌ای ترجمه نشده‌اند یا مبتنی بر ادبیات فارسی نیستند. صمدی و زارع (۱۳۹۴) چالش‌های تولید دانش مدیریت در نظام آموزشی در عرصه جهانی شدن را اینگونه برشمرده‌اند: "تغییرات مداوم در حوزه علوم انسانی، عدم همخوانی تئوری‌های مدیریت با جهان‌بینی اسلامی، تحریم‌های بین‌المللی و عدم دسترسی به منابع مختلف علمی". لونارد جی وکس^۱ (۲۰۰۳) می‌گوید جهانی شدن می‌تواند باعث تغییرات بنیادین شود. مطلب قابل بحث برای تغییرات اساسی، تغییر در تمرینات برنامه‌درسی، بوسیله تنظیم الگوهای جدید از تولید دانش و استفاده از آن در محل کار به منظور فراهم کردن یک برنامه درسی تکنیکالی و کارآمد می‌باشد.

با توجه به داده‌های به دست آمده از بررسی موانع رویکردی نظام آموزشی ایران در روند جهانی شدن، ابتدا باید دیدگاه سیاستگذاران آموزشی به مقوله جهانی شدن اصلاح گردد. با توجه به داده‌های به دست آمده از موانع کسب مدارک بین‌المللی توسط دانش‌آموختگان ایرانی از نظر دانشگاهیان عدم تسلط بر زبان خارجه توسط دانش‌آموختگان ایرانی اولین مانع اصلی کسب مدارک بین‌المللی بوده است و پس از آن عدم تطبیق نظام آموزشی ایران با سایر کشورها به عنوان دومین مانع یاد شده است. واجارگاه وهمکاران (۱۳۹۱) از بررسی موانع پذیرش دانشجویان خارجی در دانشگاه‌ها و موسسات آموزش عالی، عوامل زیر را برشمرده‌اند: نداشتن ارتباط مستمر با دانشگاه‌های برتر جهان، کاربرد محدود فناوری نوین در آموزش و تدریس، اجبار در استفاده از زبان فارسی.

از مسایل مهم این مقاله آگاهی از عوامل موثر بر جهانی شدن نظام آموزشی ایران بود. نتایج بدست آمده حکایت از آن دارد که مناسب‌ترین سبک مدیریت برای جهانی شدن، نظام آموزشی مدیریت تمرکززدا بوده است. در همین زمینه فوکو^۲ (به نقل از فرمهبینی، ۱۳۸۹) می‌گوید صاحبان قدرت به کمک برنامه‌درسی متمرکز نظرات خود

۱. Leonard J. Waks

۲. Foucault

را تحمیل می‌کنند. اندرسن^۱ (۲۰۰۵) نیز به این نتیجه رسیده است که ساختار تصمیم‌گیری غیرمتمرکز در محیط‌های پویا موثرتر به نظر می‌رسد. تمرکززدایی جلوه‌های از نظام مردم‌سالاری و دموکراسی است که این نظام با ویژگی‌های جهانی شدن همخوانی بیشتری دارد. با توجه به پدیده جهانی شدن که همه سطوح و ابعاد کشورها را در نوردیده، مسلم است که مدیریت متمرکز کارایی نخواهد داشت و نظر متولیان تعلیم و تربیت این مطلب را تایید نمود است.

در واقع آنچه از بررسی نیروهای تاثیرگذار بر جهانی شدن مشهود بود، آن است که دانشگاهیان کمترین درصد را در جهانی کردن نظام آموزشی ایران به فشار ارگان‌های برون مرزی داده‌اند. دلیل این امر، شاید نگاه سیاسی پاسخ‌دهندگان به فشارهای برون مرزی باشد. همچنین دانشگاهیان بیشترین درصد را به خواست اکثریت و با کمی تفاوت به دولت مردان ایران داده‌اند. به نظر می‌رسد دیدگاه دانشگاهیان به واقعیت نزدیکتر است، زیرا هنوز نظام آموزشی ایران به گونه‌ای است که هرگونه قدمی در رابطه با جهانی شدن نظام آموزشی، بایستی با موافقت دولتمردان ایران انجام گیرد. ذاکر صالحی (۱۳۸۳) معتقد است با توجه به ساختار آموزش عالی در کشور ما و نیز با امعان به الگوهای دانشگاهی می‌توان گفت که پایه دانشگاه‌های ما، براساس الگوی ناپلئونی بنا نهاده شده است، دولت بر امور مالی و انتصابات مقامات دانشگاه، نظارت دارد و یکی از هدفهای آن تربیت کادر اداری برای دولت می‌باشد.

دانشگاهیان برخورد نظام آموزشی ایران با پدیده جهانی شدن را برخوردی فعال ارزیابی کرده‌اند که سعی دارد متناسب با فرهنگ بومی خود، از آثار سازنده جهانی شدن بهره‌مند گردد. در گزارش جهانی شدن مدیریت بین‌المللی^۲ (۲۰۱۱) آمده است " امروزه حتی ایزوله‌ترین دانشکده‌ها هم برای افزایش تماس‌ها و تحقیقات و آموزش‌های جهانی به آسانی نمی‌توانند غیر قابل نفوذ باشند. جهانی شدن جوامع و تجارت و اقتصاد منجر به یک تقاضای زیادی برای جهانی شدن مدیریت آموزشی گشته است." اما انتخاب برخورد مقابله‌ای با پدیده جهانی شدن توسط دانشگاهیان، نشان از آن دارد، تعدادی از دانشگاهیان معتقدند که به علت آثار سو جهانی شدن، بایستی با حفظ فرهنگ بومی از ورود پدیده جهانی شدن جلوگیری کرد. این نتیجه با یافته‌های سجادی (۱۳۸۲) در تحقیقی با عنوان جهانی شدن و پیامدهای چالش برانگیز آن در تعلیم و تربیت، همخوانی دارد. اما در خصوص مزایایی جهانی شدن نظام آموزشی ایران به نظر می‌رسد که دانشگاهیان به خوبی از مزایایی جهانی شدن آگاهی دارند. دانشگاهیان گویه افزایش سهم ایران در تولید دانش جهانی را مهمترین مزیت جهانی شدن ارزیابی کرده‌اند. ارتقاء استانداردهای آموزشی نیز عامل بازدارنده موثری در جلوگیری از فرار مغزهاست. با ایجاد

۱. Andresen

۲. Report of the AACSB International Globalization of Management

چهارچوب مدیریتی همساز با جریان‌های جهانی شده، امکان ایجاد و افزایش دامنه تخصص‌ها و امکان جذب نیروهای دانش‌آموخته با استانداردهای جهانی با کارآمدی حداکثری در آن دامنه فراهم می‌شود که در تعامل هرچه بیشتر در یک جامعه جهانی به تولید دانش بیشتر خواهند پرداخت. نبود ساختار مناسب علمی برای جذب نخبگان علمی از جمله مشکلات درونی کشور و عوامل رانشی در پدیده فرار مغزهاست و این معضل تا آنجا پیشرفته است که بنا به گزارش صندوق بین‌المللی پول، ایران در میان ۶۱ کشور در حال توسعه در رده نخست قرار دارد (جاودانی ۱۳۸۳، ص ۲۹). چنانچه ما در راستای جهانی‌شدن و همسویی با آن پیش برویم، زبان و ابزار دفاع و تثبیت و تبلیغ در تمام سطوح و ساحت‌های فرهنگی - دانشی را به ما خواهد داد در واقع بستر مشترکی برای تعامل چند سویه، پویا و هم‌افزا را برای ما فراهم خواهد کرد. نهایتاً، در بررسی میزان آمادگی نظام آموزشی ایران برای جهانی‌شدن به نظر می‌رسد که نظام آموزشی ایران از یک آمادگی نسبتاً خوبی برای جهانی‌شدن برخوردار است. در میان ۱۴ گویه که به بررسی میزان آمادگی نظام آموزشی ایران برای جهانی‌شدن پرداخته است، تاثیر عضویت فعال ایران در مجامع یا معاهدات بین‌المللی آموزشی در همسوتر کردن نظام آموزشی ایران با ملاک‌های جهانی، تاثیرادامه تحصیل دانش‌آموختگان ایرانی در کشورهای دیگر در همسوتر کردن نظام تعلیم و تربیت ایران با ملاک‌های جهانی تعلیم و تربیت، تاثیر گشایش موسسات آموزشی فراملی در ایران در جهانی‌شدن نظام آموزشی ایران به ترتیب بیشترین تاثیر در جهانی کردن نظام آموزشی ایران را می‌تواند داشته باشد و آزادی عمل برای پذیرش و اجرا نوآوری‌های آموزشی مبتنی بر جهانی‌شدن با کسب کمترین میانگین، نشان از عدم آزادی عمل در این زمینه را داشت. این نتیجه با یافته‌های شاهی (۱۳۸۶) همخوانی دارد. وی دریافت که اعضای هیئت علمی اختیار چندانی در انتخاب همکاران، مواد درسی و تکنولوژی مورد نیاز را ندارند و از استقلال برخوردار نیستند و نظر خواهی از آنان فقط جنبه مشورتی دارد. البته نباید فراموش کرد که اجرای این سیاست‌ها در گرو حمایت‌های مالی دولت است. مارگینسون و وند (۲۰۰۷) می‌گویند، کمیته سیاستگذاری اروپایی نیز در مناطق مورد تحقیق خود، بر روی همکاری‌های تحقیقاتی و تحرکات منابع انسانی تاکید می‌کند، زیرا مکرراً تحرکات انسانی به عنوان یک راه‌حل ارائه گردیده است، برای ضعف‌های ظرفیتی در کشورهای در حال توسعه. سریکانت. م و آرتی ب (۲۰۱۰) معتقدند پدیده جهانی‌شدن بطور ایده‌آل باید برای تغییرات گسترده سیستماتیک در نظام آموزشی تقاضا شود. جهانی‌شدن نمونه‌ای از تغییرات را نمایان می‌کند که شامل تفکر مجدد در خصوص اعتقادات، ساختارها می‌باشد. همچنین جهانی‌شدن تغییر از یک رویکرد تک فرهنگی به رویکرد چند فرهنگی در آموزش را نمایان می‌سازد که این به کمک تغییر در برنامه‌های درسی و درگیر کردن برنامه‌های درسی با این تغییرات مورد انتظار، میسر می‌شود.

۱. Marginson & Wende

۲. Srikant Misra, Arti Bajpai

در مجموع می‌توان گفت دیدگاه فرهیختگان دانشگاهی به جهانی‌شدن، مثبت بوده و آن را به عنوان یک فرصت نگریده‌اند. محقق به پژوهشگران آتی پیشنهاد می‌دهد که به بررسی چالش‌های نظام آموزشی ایران در راستای جهانی‌شدن به تفکیک مقاطع تحصیلی در آموزش و پرورش به عنوان زیر ساخت دانشگاه بپردازند، تا با شناسایی و رفع این چالش‌ها، گام‌های دقیق‌تر و سریع‌تری در مسیر جهانی‌سازی نظام آموزشی بردارند و به سیاست‌گذاران آموزشی نیز پیشنهاد می‌دهد با باز تعریف سیاست‌های کلان آموزشی در راستای جهانی‌سازی، نظام آموزشی کشور را از مواهب جهانی‌شدن بهره‌مند سازند.

منابع

- _ جاودانی، حمید (۱۳۸۳). اصلاحات راهبردی برای نظام آموزش عالی کشور، آموزش عالی و توسعه پایدار. انتشارات موسسه پژوهش و برنامه‌ریزی آموزش عالی. جلد دوم.
- _ خوش قدم خو، سید صدر اله؛ موسوی، سید صاحب؛ شهابی، سید روح اله؛ سبجانی نژاد، مهدی (۱۳۹۱). تبیین پیامدهای جهانی‌شدن اقتصادی بر اهداف علمی و آموزشی مقطع متوسطه آموزش و پرورش ایران. فصلنامه علمی- پژوهشی دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی دانشگاه الزهراء، اندیشه‌های نوین تربیتی، دوره ۸، شماره ۲، تابستان، ۱۹۸-۱۵۵.
- _ ذاکر صالحی، غلامرضا (۱۳۸۳). دانشگاه‌های آینده: بررسی ابعاد تحول در آموزش عالی. آموزش عالی و توسعه پایدار. انتشارات موسسه پژوهش و برنامه‌ریزی آموزش عالی. جلد دوم.
- _ سجادی، مهدی (۱۳۸۲). جهانی‌شدن و پیامدهای چالش برانگیز آن برای تعلیم و تربیت. مجله علوم تربیتی و روان‌شناسی. دانشگاه چمران اهواز. دوره سوم. سال دهم. شماره ۳۰.
- _ شاهی، سکینه (۱۳۸۶). ارتباطات گشوده آموزش عالی. ضرورت رویارویی با چالش‌های جهانی در دانشگاه‌های استان خوزستان دانشگاه چمران. پایان‌نامه دکتری مدیریت آموزشی. دانشکده مدیریت آموزشی. دانشگاه تربیت مدرس تهران.
- _ عبدالوهابی، مرضیه؛ مهرعلی زاده، یداله؛ پارسا، عبدالله (۱۳۹۵). بررسی موانع استقرار مدارس هوشمند در دبیرستانهای دخترانه شهر اهواز از دیدگاه معلمان و مدیران. مجله علوم تربیتی دانشگاه شهید چمران اهواز. دوره ششم. سال ۲۳. بهار و تابستان ۱۳۹۵. شماره دی ماه ۱. ۵۵-۸۱.
- _ عماد زاده، مصطفی؛ فرحمند، کام بخش (۱۳۸۳). جایگاه آموزش عالی در فرایند جهانی‌شدن، آموزش عالی و توسعه پایدار. انتشارات موسسه پژوهش و برنامه‌ریزی آموزش عالی. جلد دوم.
- _ فرمهبینی فراهانی، محسن (۱۳۸۹). پست مدرنیسم و تعلیم و تربیت، تهران: نشر آبیژ.

تاثیر جهانی شدن بر نظام تعلیم و تربیت.../ ۵۵

_ مهرعلی زاده، یداله (۱۳۸۴). جهانی شدن تغییرات سازمانی و برنامه ریزی توسعه منابع انسانی. انتشارات دانشگاه شهید چمران اهواز.

- مهرعلی زاده، یداله (۱۳۸۵). جهانی شدن و چالش های رویاروی نظام های آموزشی. کارآموزی و مهارت سازی کشور ایران. اهواز: نشر رسش.

_ صمدی، پروین؛ زارع، زینت (۱۳۹۴). تحلیلی بر فرصتها و چالشهای تولید دانش مدیریت در نظام آموزش عالی ایران. فصلنامه علمی- پژوهشی دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی دانشگاه الزهراء، اندیشه های نوین تربیتی. دوره ۱۱، شماره ۴، ۷۴-۵۵.

_ فتحی واجارگاه، کورش؛ ابراهیم زاده، عیسی؛ فرج اللهی، مهران؛ خشنودی فر، مهنوش (۱۳۹۱). بین المللی سازی برنامه درسی در نظام آموزش عالی ایران، چالشها و راهبردها. دو فصلنامه علمی- پژوهشی علوم تربیتی دانشگاه شهید چمران اهواز. علوم تربیتی. دورششم. شماره ۲، ۸۰-۶۵.

_ Andersen, Toben Juul. (۲۰۰۵), The performance effect of computer-mediated communication and decentralized strategic decision making. Journal Of Business Research. Vol ۵۸

_ Carnoy, D. M. (۱۹۹۹), Globalization and Educational Reform: What Planners Need to Know. Paris: UNESCO: ۹۵.

_ Dato, Al-Karim (۲۰۰۹), Critical ethnography, local-global cultural dynamics and students identity: respective from an urban school in Pakistan. department of Integrated Studies in Education, McGill University, Montreal, A thesis submitted to McGill University in partial fulfillment of the requirements of the degree of Doctor of Philosophy (Ph.D). Viewed ۲۳ Jun

_ Henry A. Giroux (۲۰۰۴), Critical Pedagogy and the Postmodern/Modern Divide: Towards a Pedagogy of Democratization.

http://www.tejjournal.org/backvols/۲۰۰۴/۳۱_۱/giroux.pmd.pdf

_ Leonard J. Waks (۲۰۰۳), How Globalization Can Cause Fundamental Curriculum Change: An American Perspective © Kluwer Academic Publishers. Printed in the Netherlands. Journal of Educational Change ۴.

_ Marginson, S. & M. Van der Wende (۲۰۰۷), Globalisation and Higher Education. OECD. education working paper NO. ۸, OECD

. p ۸۶

_Raj A. Arokiasamy (۲۰۱۱), An Analysis of Globalization and Higher Education in Malaysia. Quest International University Perak (QIUP)No. ۲۲۷, Plaza TehTeng Seng (Level ۲), Australian Journal of Business and Management Research Vol.۱ No.۹.

_Report of the AACSB International Globalization of Management (۲۰۱۱), Education Task Force Globalization Of Management Education: Changing International Structures, Adaptive Strategies, and the Impact on Institutions. Emerald Group Publishing Limited Howard House, Wagon Lane, Bingley BD۱۶ ۱WA, UK.

_SrikantMisra, ArtiBajpai (۲۰۱۰), Implications of Globalization on Education..viewed ۸ september ۲۰۱۱ http://papers.ssrn.com/sol۳/papers.cfm?abstract_id=۱۸۰۰۷۴۰